gemeente
Haarlemmermeer

nota van B&W

Onderwerp	Beslissing op bezwaar omgevingsvergunning voor het kappen van bomen op de Geniedijk
Portefeuillehouders	mr. Charlotte van der Meij, Marjolein Steffens-van de Water
Collegevergadering	12 maart 2024
Inlichtingen	mr. Koen Drechsler (+31235673536)
Registratienummer	10458430

1. Voorstel

Collegebesluit(en)

Het college heeft besloten om:

1. het advies van de commissie deels over ter nemen;
2. de bezwaren van bezwaarmaker 1 ontvankelijk te verklaren;
3. de bezwaren van bezwaarmaker 1 ongegrond te verklaren;
4. het besluit van 15 augustus 2023 onder verbetering van de motivering en wijziging conform de gewijzigde aanvraag in stand te laten;
5. op grond van artikel 87 van de Gemeentewet geheimhouding op te leggen op de beslissing op bezwaar (bijlage 1), het advies van de bezwaarschriftencommissie (bijlage 2) en het verslag van de hoorzitting bij de bezwaarschriftencommissie (bijlage 3). De geheimhouding wordt opgelegd op grond van artikel 5.1, tweede lid, onder e van de Wet open overheid in verband met de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van de bezwaarmakers;
6. deze nota ter informatie te zenden aan de raad.

2. Samenvatting

Op 15 augustus 2023 heeft het college een omgevingsvergunning verleend voor het kappen van 393 bomen op de Geniedijk (fase 4, tussen Spieringweg en Drie Merenweg, tussen station en Rijnlanderweg, tussen Rijnlanderweg en A4, tussen A4 en Aalsmeerderweg, tussen Aalsmeerderweg en fort Aalsmeer) (hierna: het bestreden besluit). De aanleiding om de vergunning aan te vragen was de onveiligheid van de populieren en het terugbrengen van de Geniedijk, onderdeel van de stelling van Amsterdam, naar zijn originele staat. De nieuwe inrichting zou recht doen aan de internationale UNESCO-status (vanaf 1996) van de stelling van Amsterdam. Hiermee hebben wij rekening gehouden met het beleid van de Provincie Noord-Holland.

De originele boombeplanting op de Geniedijk bestond uit iepen. Veel populieren op de dijk zijn rond de jaren '50 geplant en hadden inmiddels een respectabele leeftijd. Helaas vielen uit veel populieren takken, waardoor wij de veiligheid voor de gebruikers van de dijk niet meer konden waarborgen. In de visie op de Geniedijk uit 2009 (2009.0014576) is opgenomen dat er een bomenvervangingsplan zou worden gemaakt. Omdat de eerste bomen op de Geniedijk iepen

waren, hebben wij gekozen voor deze meer duurzame en geschikte boomsoorten. Vervanging van de bomen zou in vier fases worden uitgevoerd waarbij is gestart met de meest oude en risicovolle bomen. De laatste fase, waar ook jongere bomen tussen staan, zou het bomenvervangingsplan afsluiten. De verleende vergunning ziet op het kappen van de bomen voor de laatste fase. De nieuwe inrichting zorgt ervoor dat de dijk weer veilig is, de ecologische verbinding wordt behouden en het cultuurhistorische erfgoed met zijn speciale karakter nog vele jaren mee gaat.

Tegen het bestreden besluit heeft bezwaarmaker 1 op 22 augustus 2023 bezwaar gemaakt. Op 24 oktober 2023 heeft er een hoorzitting bij de bezwaarschriftencommissie (hierna: commissie) plaatsgevonden. Op 22 december 2023 heeft de commissie een advies uitgebracht. De commissie adviseert ons college om het bestreden besluit niet in stand te laten en dit te herroepen. Hiertoe voert de commissie aan dat wij de vergunning niet mochten baseren op de QuickScan, omdat deze niet actueel en onvolledig is, dat de ontheffing van de Wet natuurbescherming van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland (hierna: GS) ontoereikend is om uitvoering te kunnen geven aan de vergunning en dat uitvoering van de vergunning mogelijk leidt tot overtreding van de Wet natuurbescherming (hierna: Wnb).

Wij kunnen ons niet vinden in het advies van de commissie en zijn van mening dat de vergunning terecht is verleend. Bij de hoorzitting was een jurist maar geen specialist op het gebied van de Wnb aanwezig. De reden dat er geen specialist op het gebied van de Wnb bij de hoorzitting aanwezig was, is dat wij van mening zijn dat de bezwaren over de Wnb buiten deze procedure vallen. GS ziet op de naleving van de Wnb en niet ons college. De toets aan de Wnb heeft om deze reden ook al plaatsgevonden bij de aanvraag van de ontheffing aan GS en vindt om deze reden niet nogmaals plaats bij het beoordelen van de aanvraag voor een omgevingsvergunning. Om deze reden is er tijdens de hoorzitting niet inhoudelijk op de bezwaren over de Wnb ingegaan. In de beslissing op bezwaar hebben wij getracht alsnog zo uitgebreid mogelijk een inhoudelijke reactie op deze bezwaargronden te geven.

Een kapvergunning kan alleen worden geweigerd als er sprake is van een weigeringsgrond uit artikel 2.6 lid 9 van de Verordening fysiek domein. Aangezien er van zo een weigeringsgrond geen sprake is, mogen wij de vergunning niet weigeren.

De QuickScan toetst aan alle soortgroepen die in het projectgebied kunnen voorkomen en is daarmee correct en volledig uitgevoerd. Er worden geen andere ontheffingsplichtige waarden verwacht dan vogelsoorten met een jaarrond beschermd nest en vleermuizen. Voor vleermuizen is een ontheffing van de Wnb verleend door GS. Bomen met een potentieel jaarrond beschermd nest zijn uit de aanvraag gehaald, zodat deze bij de uitvoering van de vergunning kunnen blijven staan. Voor de volledigheid merken wij op dat de bomen ook niet waren gekapt als wij deze in de aanvraag hadden gelaten. Het Ecologisch Werkprotocol (hierna: EWP) zorgt er namelijk voor dat wij de vergunning niet (geheel) kunnen uitvoeren, als er bijvoorbeeld een potentieel jaarrond beschermd nest wordt aangetroffen. Ook de bomen in de invloedssfeer van het potentieel jaarrond beschermde nest zouden dan alsnog zijn blijven staan.

In de vergunning en het EWP zijn voldoende maatregelen opgenomen om overtreding van de Wnb op voorhand uit te sluiten. Mochten er tijdens de uitvoering van de vergunning toch onverwachts beschermde waarden worden geconstateerd, dan biedt het EWP voldoende handvatten om tijdens de uitvoering te schakelen. Op deze manier wordt voorkomen dat bijvoorbeeld nieuwe beschermde waarden, zoals een potentieel jaarrond beschermd nest, worden verstoord.

Gelet op het voorgaande besluiten wij om in afwijking van het advies van de commissie het bestreden besluit alsnog in stand te laten onder verbetering van de motivering van het bestreden besluit.

3. Uitwerking

3.1 Wat willen we bereiken?

Wij willen, in afwijking van het advies van de commissie, de verleende omgevingsvergunning voor het kappen van bomen op de Geniedijk in stand laten en het bezwaar van bezwaarmaker 1 ongegrond te verklaren.

Wat is de aanleiding, context?

Op 15 augustus 2023 hebben wij een omgevingsvergunning voor het kappen van 393 bomen op de Geniedijk verleend. De vergunning is verleend, omdat er geen weigeringsgrond is. Daarnaast worden er geen overtreding(en) van de Wnb verwacht, anders dan waarvoor een ontheffing is verleend door GS. Gelet op het bovenstaande konden wij niet anders dan de vergunning verlenen.

De aanleiding om de vergunning aan te vragen was de onveiligheid van de populieren en het terugbrengen van de Geniedijk, onderdeel van de stelling van Amsterdam, naar zijn originele staat. De nieuwe inrichting zou recht doen aan de internationale UNESCO-status (vanaf 1996) van de stelling van Amsterdam. Hiermee hebben wij rekening gehouden met het beleid van de Provincie Noord-Holland.

De originele boombeplanting op de Geniedijk bestond uit iepen. Veel populieren op de dijk zijn rond de jaren '50 geplant en hadden inmiddels een respectabele leeftijd. Helaas vielen uit veel populieren takken, waardoor wij de veiligheid voor de gebruikers van de dijk niet meer konden waarborgen. In de visie op de Geniedijk uit 2009 (2009.0014576) is opgenomen dat er een bomenvervangingsplan zou worden gemaakt. Omdat de eerste bomen op de Geniedijk iepen waren, hebben wij gekozen voor deze meer duurzame en geschikte boomsoorten. Vervanging van de bomen zou in vier fases worden uitgevoerd waarbij is gestart met de meest oude en risicovolle bomen. De laatste fase, waar ook jongere bomen tussen staan, zou het bomenvervangingsplan afsluiten. De verleende vergunning ziet op het kappen van de bomen voor de laatste fase. De nieuwe inrichting zorgt ervoor dat de dijk weer veilig is, de ecologische verbinding wordt behouden en het cultuurhistorische erfgoed met zijn speciale karakten nog vele jaren mee gaat.

Tegen dit besluit is bezwaar gemaakt door bezwaarmaker 1 namens zichzelf en namens bezwaarmaker 2. Ook is er bezwaar gemaakt door bezwaarmaker 3. De bezwaren die bezwaarmaker 1 namens bezwaarmaker 2 heeft ingediend zijn niet-ontvankelijk, omdat bezwaarmaker 2 geen rechtspersoon is. De bezwaren van bezwaarmaker 3 zijn niet-ontvankelijk, omdat hij geen belanghebbende is bij de vergunning. Bezwaarmaker 3 is namelijk woonachtig op een afstand van minimaal 1.200 meter van de bomen en hij heeft geen zicht op de bomen. De bezwaren van bezwaarmaker 1, voor zover zij deze namens zichzelf heeft ingediend, zijn wel ontvankelijk omdat zij nabij het projectgebied woont en vanuit haar woning zicht heeft op de bomen. Dit betekent dat alleen de bezwaren van bezwaarmaker 1 inhoudelijk zijn behandeld.

Op 24 oktober 2023 heeft er een hoorzitting bij de commissie plaatsgevonden. Naar aanleiding van de stukken en de hoorzitting heeft de commissie op 22 december 2023 een advies uitgebracht. De commissie heeft geadviseerd om de vergunning niet in stand te laten en het besluit te herroepen.

In haar advies overweegt de commissie dat wij de vergunning niet mochten baseren op de QuickScan, omdat deze niet actueel en onvolledig is, dat de ontheffing van de Wnb van GS ontoereikend is om uitvoering te kunnen geven aan de vergunning en dat uitvoering van de vergunning mogelijk leidt tot overtreding van de Wnb.

3.2 Wat gaan we daarvoor doen?

Om in afwijking van het advies van de bezwaarschriftencommissie de vergunning in stand te laten is instemming van ons college nodig.

Wat zijn de argumenten?

De argumenten om de vergunning in stand te laten zijn uitvoerig in de beslissing op bezwaar uiteengezet. Kort samengevat komen deze argumenten op het volgende neer:

Een kapvergunning kan alleen worden geweigerd als er sprake is van een weigeringsgrond uit artikel 2.6 lid 9 van de Verordening fysiek domein. Aangezien er van zo een weigeringsgrond geen sprake is, mogen wij de vergunning niet weigeren.

QuickScan

De conclusie van de commissie dat de QuickScan en het EWP berusten op onvolledig en onjuist onderzoek is onjuist. De QuickScan toetst aan alle soortgroepen die in het projectgebied kunnen voorkomen en is daarmee correct en volledig uitgevoerd. Er worden geen andere ontheffingsplichtige waarden verwacht dan vogelsoorten met een jaarrond beschermd nest en vleermuizen.

Ontheffing GS en overtredingen van de Wnb

Voor vleermuizen is een ontheffing van de Wnb verleend door GS. Vanwege de zorgen die bezwaarmaker 1 heeft geuit, hebben wij tijdens de bezwaarschriftenprocedure besloten de bomen met een potentieel jaarrond beschermd nest en bomen binnen de invloedsfeer daarvan uit de aanvraag te halen. Hiermee hopen wij enige zorgen over de uitvoering weg te nemen. Voor de volledigheid merken wij op dat de bomen ook niet zouden zijn gekapt als wij deze in de aanvraag hadden gelaten. Enkele dagen voordat het kappen van de bomen begint wordt opnieuw gecontroleerd of er (nieuwe) beschermde waarden in het gebied aanwezig zijn. Het EWP zorgt ervoor dat wij de vergunning niet (geheel) kunnen uitvoeren, als er tijdens deze controle bijvoorbeeld een potentieel jaarrond beschermd nest wordt aangetroffen. Ook de bomen in de invloedssfeer van het potentieel jaarrond beschermde nest blijven dan alsnog staan.

Er worden geen andere ontheffingsplichtige waarden verwacht dan vogelsoorten met een jaarrond beschermd nest en vleermuizen. Daarnaast zijn in de vergunning en het EWP voldoende maatregelen opgenomen om overtreding van de Wnb op voorhand uit te sluiten. Mochten er tijdens de uitvoering van de vergunning toch onverwachts beschermde waarden worden geconstateerd, dan biedt het EWP voldoende handvatten om tijdens de uitvoering te schakelen en te voorkomen dat deze beschermde waarden, zoals een jaarrond beschermd nest, worden verstoord. Op deze manier wordt voorkomen dat de Wnb wordt overtreden als er onverwachts beschermde waarden worden aangetroffen. Hierdoor kan met zekerheid worden gesteld dat van overtreding van de Wnb bij uitvoering van de vergunning geen sprake is.

Conclusie

Gelet op het bovenstaande kunnen wij ons dan ook niet vinden in het advies van de bezwaarschriftencommissie en besluiten wij om de vergunning in stand te laten onder

verbetering van de motivering en met inachtneming van de wijziging van de aanvraag.

Wat zijn de kanttekeningen en risico's?
Los van de mogelijkheid van de bezwaarmakers om tegen de beslissing op bezwaar in beroep te gaan bij de rechtbank zijn er geen kanttekening en risico's bekend.

3.3 Wat mag het kosten?
Aan de uitvoering van deze nota zijn, naast de beschikbare ambtelijke capaciteit, geen kosten verbonden.

Wat zijn de financiële risico's?
Onze gemeente loopt geen vermeldenswaardige financiële risico's bij de uitvoering van deze nota.

3.4 Wie is daarvoor verantwoordelijk?
Het college is bevoegd tot het nemen van een beslissing op bezwaar. Binnen het college is de portefeuillehouder Juridische Zaken en Vergunningen het eerste aanspreekpunt.

3.5 Welke overige relevante informatie is beschikbaar?
De beslissing op bezwaar wordt toegezonden aan de bezwaarmakers. Tegen de beslissing op bezwaar is beroep mogelijk bij de rechtbank.

Geheimhouding
Bij onze besluitvorming is het uitgangspunt dat informatie openbaar is. Dit sluit aan bij het principe van een transparante overheid zoals is bedoeld in de Wet open overheid (Woo). Er kunnen zich echter gevallen voordoen waarbij openbaarmaking van bepaalde informatie niet gewenst is. Daarvan is in dit geval sprake.

De beslissing op bezwaar (bijlage 1), het advies van de bezwaarschriftencommissie (bijlage 2) en het verslag van de hoorzitting bij de bezwaarschriftencommissie (bijlage 3) bevatten persoonlijke informatie over de bezwaarmakers. Omdat wij de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van de bezwaarmakers zwaarder vinden wegen dan de openbaarmaking van de bijlagen maken we gebruik van de uitzonderingsgrond als bedoeld in artikel 5.1, tweede lid, onder e van de Wet open overheid. We besluiten in dit geval die informatie niet openbaar te maken.

3.6 Wanneer en hoe zal de raad/het college over de voortgang worden geïnformeerd?
Wij worden geïnformeerd als tegen de beslissing op bezwaar beroep bij de rechtbank wordt ingesteld.

4. Ondertekening
Burgemeester en wethouders van de gemeente Haarlemmermeer,

de secretaris,	de burgemeester,
Cees Vermeer	Marianne Schuurmans-Wijdeven

Bijlage(n)
- Beslissing op bezwaar (geheim)
- Advies bezwaarschriftencommissie (geheim)
- Verslag hoorzitting bezwaarschriftencommissie (geheim)

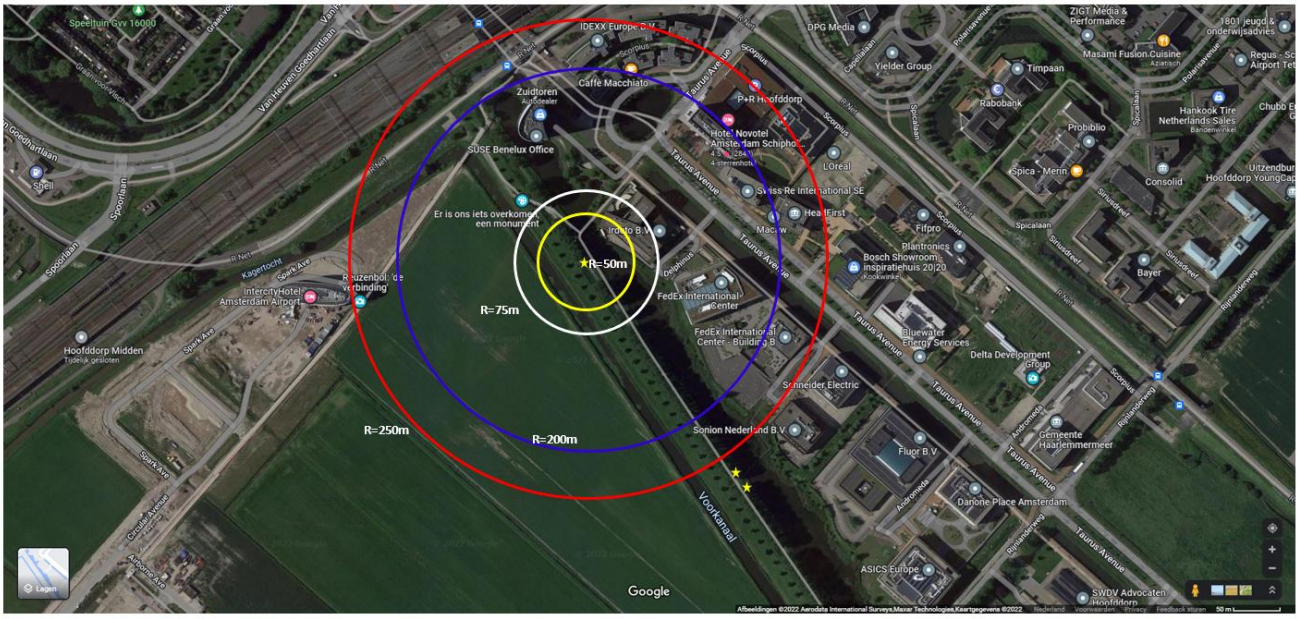
- Nestbomen in kaart
- Bevindingen verstoringscontour boomvalk Geniedijk

Bomen Geniedijk

Op onderstaande tekeningen zijn locaties met bomen aangegeven op de Geniedijk tussen NS-station Hoofddorp en Fort Aalsmeer met bijbehorende ID-nummers. De populieren aan de noord/oost-zijde worden vervangen voor iepen met uitzondering van de bomen zoals aangegeven op onderstaande tekeningen.

Totaal blijven 90 bomen staan. Deze zijn gemarkeerd met:

Hiermee borgen we de broedlocatie (niet perse beperkt tot enkel het nest) in lijn met literatuur (ca. 50 meter rondom het nest).

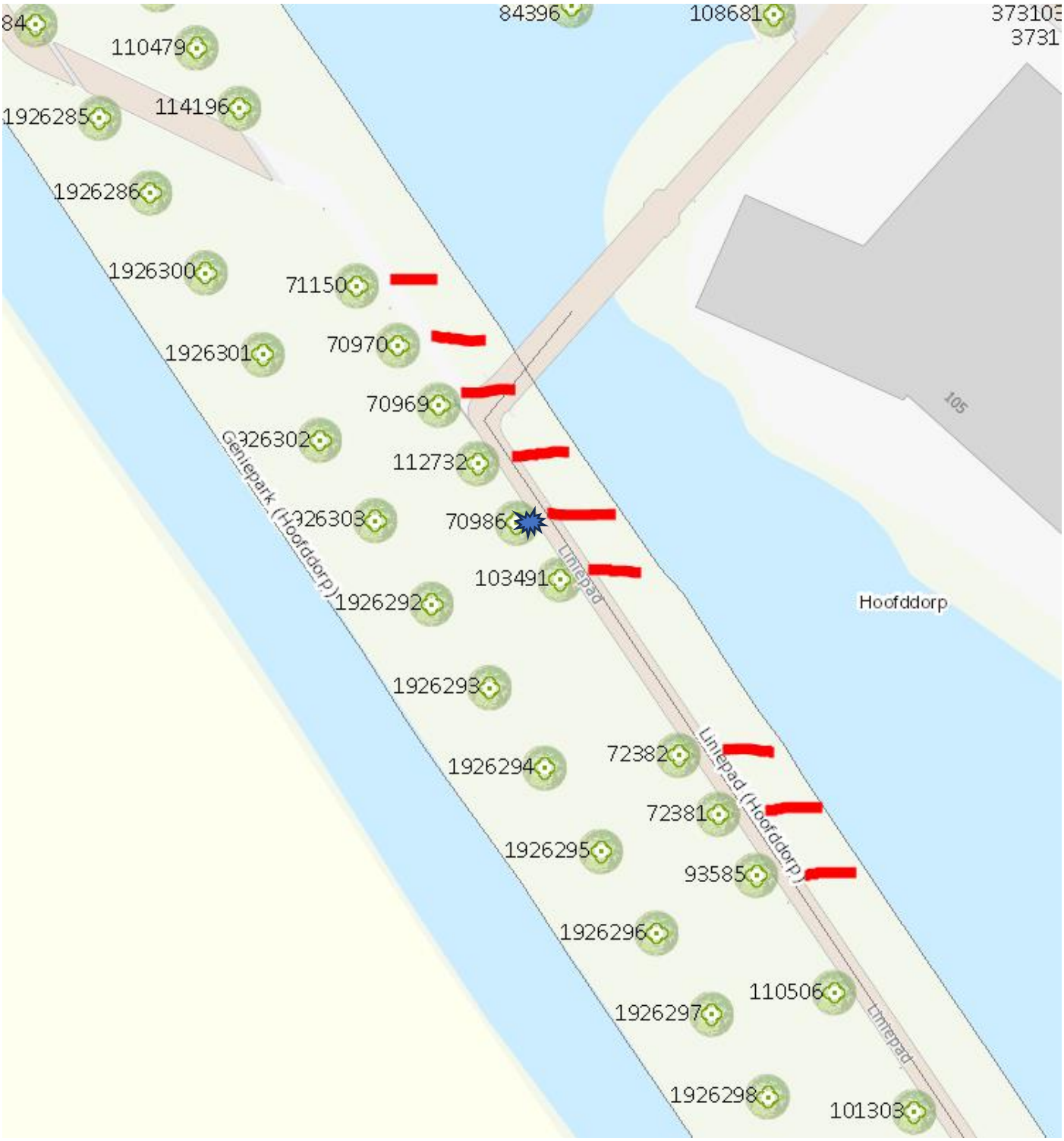

Rood = 250m, blauw = 200 m, wit = 75 m, geel = 50m straal rondom het in 2022 vastgestelde boomvalknest.

Locaties op de Geniedijk waar nesten waren aangetroffen zijn met een groen kruisje aangegeven.

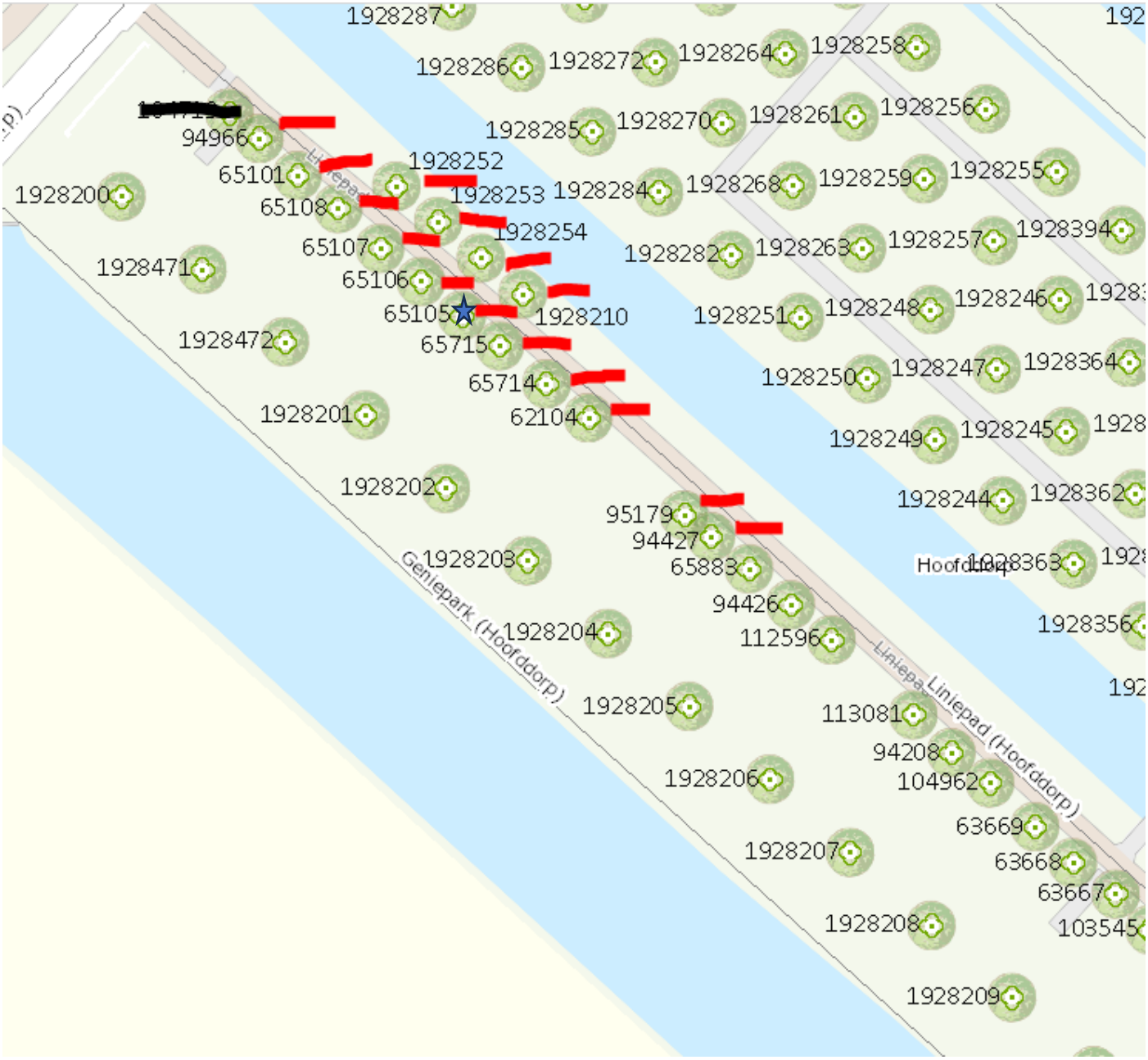
Geniedijk tussen NS-station en Rijnlanderweg
9 bomen blijven staan
Nestboom :

Geniedijk Rijnlanderweg voor Batterij aan den Sloterweg
8 bomen blijven staan
Oud kraaiennest

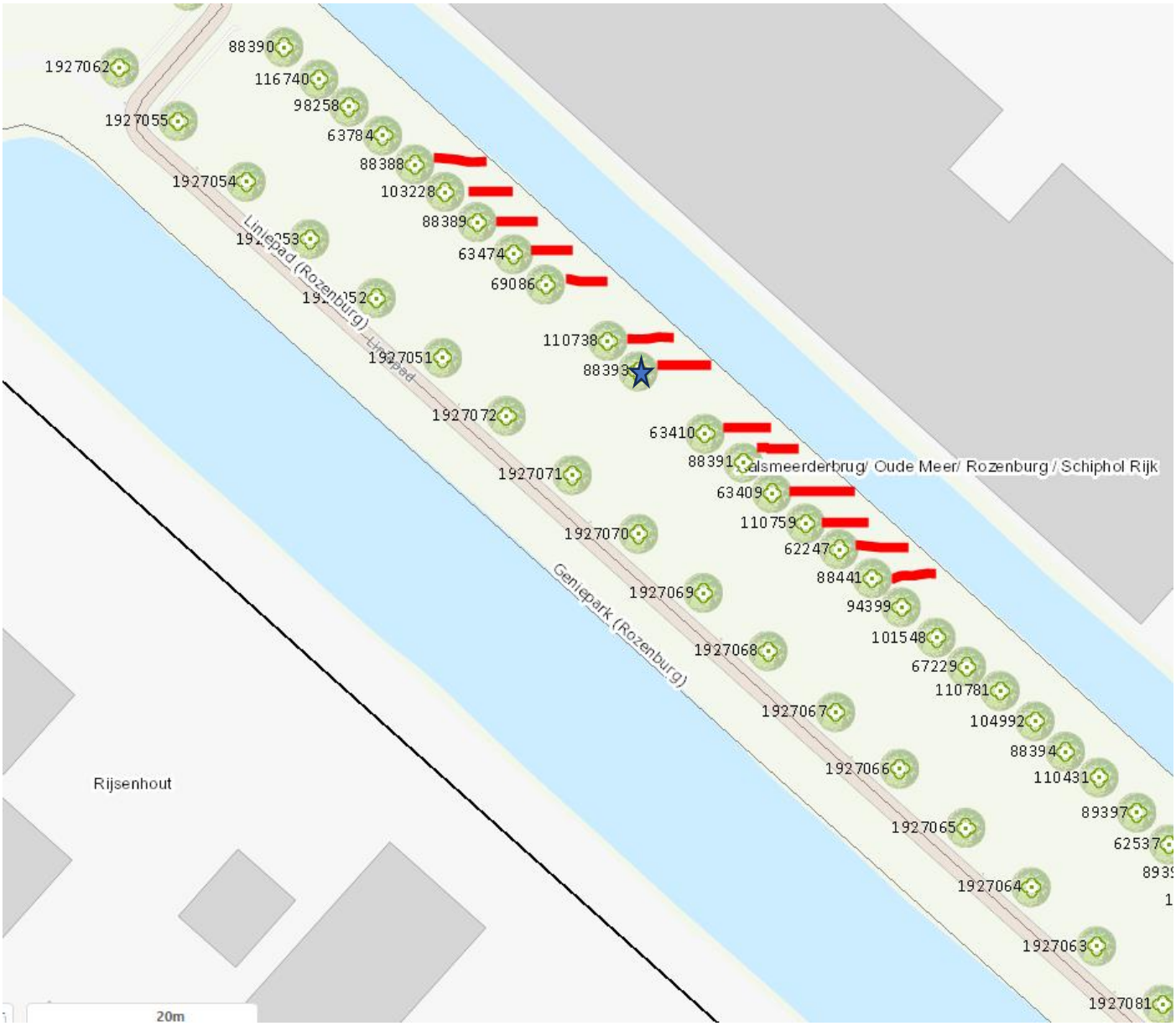
Geniedijk naast Rijnlanderweg
15 bomen blijven staan
Oud kraaiennest
(Boom staat er niet [redacted])

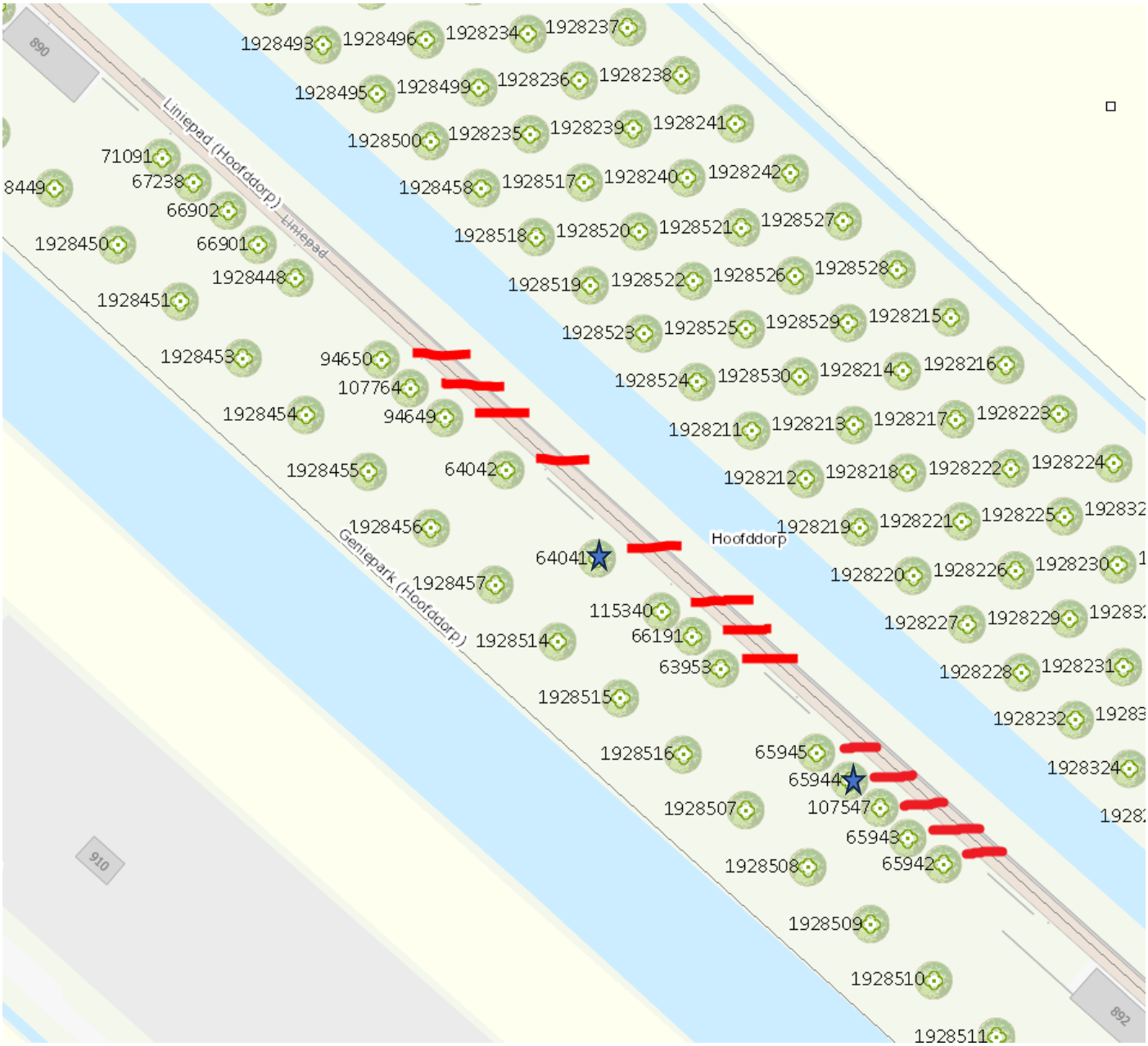
Geniedijk tussen Aalsmeerderweg en Fort Aalsmeer

13 bomen blijven staan

Oude kraaiennesten ★

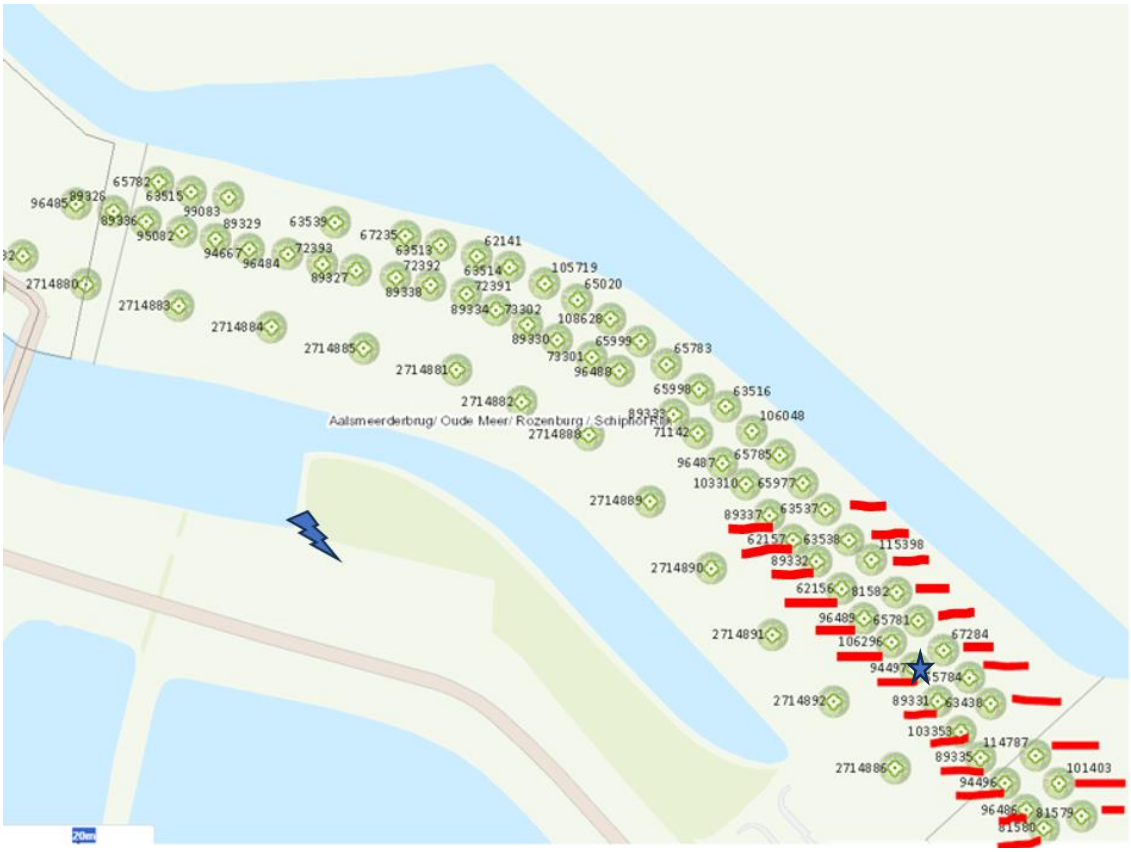

Geniedijk tussen Rijnlanderweg 890 en 892
13 bomen blijven staan
Oude kraaiennesten ★

Geniedijk nabij Fort Aalsmeer
32 (8 en 24) bomen blijven staan
Oude kraaiennesten
Locatie ijsvogelnest (buiten invloedssfeer werkzaamheden)

Het buizerdnest bevindt zich naar verwachting in een boom buiten het werkgebied. Naar verwachting heeft het nest hierboven maximaal een functie als rustplaats. Ter plaatse is een buizerd waargenomen die kraaien aan het wegjagen was (23-1-24).

Bevindingen verstoringscontour boomvalk Geniedijk

De nestlocatie van de boomvalk ter plaatse van de Geniedijk sluit aan bij het voorkeursbiotoop: oude populierenrijen en een (waarschijnlijk) oud kraaiennest in de aanwezigheid van voldoende stapelvoedsel vanwege de situering op de rand van agrarisch akkerland. De recente vestiging is dan ook goed verklaarbaar. De soort is eenmaal gevestigd, ook zeer plaatstrouw ten aanzien van het nestbiotoop.

De boomvalk is echter ook erg kwetsbaar op deze locatie. Het nestbiotoop ter plaatse biedt namelijk geen alternatieven. Geen sprake is van nabije vergelijkbare nestplaatsen met aanwezigheid van geschikte kraaiennesten (of vergelijkbaar zoals ekster of buizerd).

Sprake is van 1 oud nest waarin in 2022/2023 is gebroed maar waarvan twijfelachtig is of het volgende broedseizoen nog gebruikt kan worden. Dat is afhankelijk van de staat waarin het nest verkeerd bij aanvang van het broedseizoen en/of het nest nog wordt gebruikt en hersteld door de kraai. Twee andere waargenomen oude ekster/kraaiennesten in de populierenrij ter hoogte van het fort waren daarnaast dusdanig vervallen dat deze indien deze niet worden hersteld door de kraai weinig potentie meer bieden. *(nb. Op 23-1-2024 is vastgesteld dat naast het boomvalknest nog maar één ander nest aanwezig was nabij de Rijnlanderweg)*.

Conditie van het nest is dan ook alles bepalend voor gebruik. Zowel in de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State van 7 februari 2017 als de wetenschappelijke literatuur komt naar voren dat daarom in beginsel (indien beschikbaar) de oude nesten worden gebruikt van kraaien (e.a.) van hetzelfde jaar daar deze vaak nog in goede staat zijn (o.a. Bogliani et al. 1994).

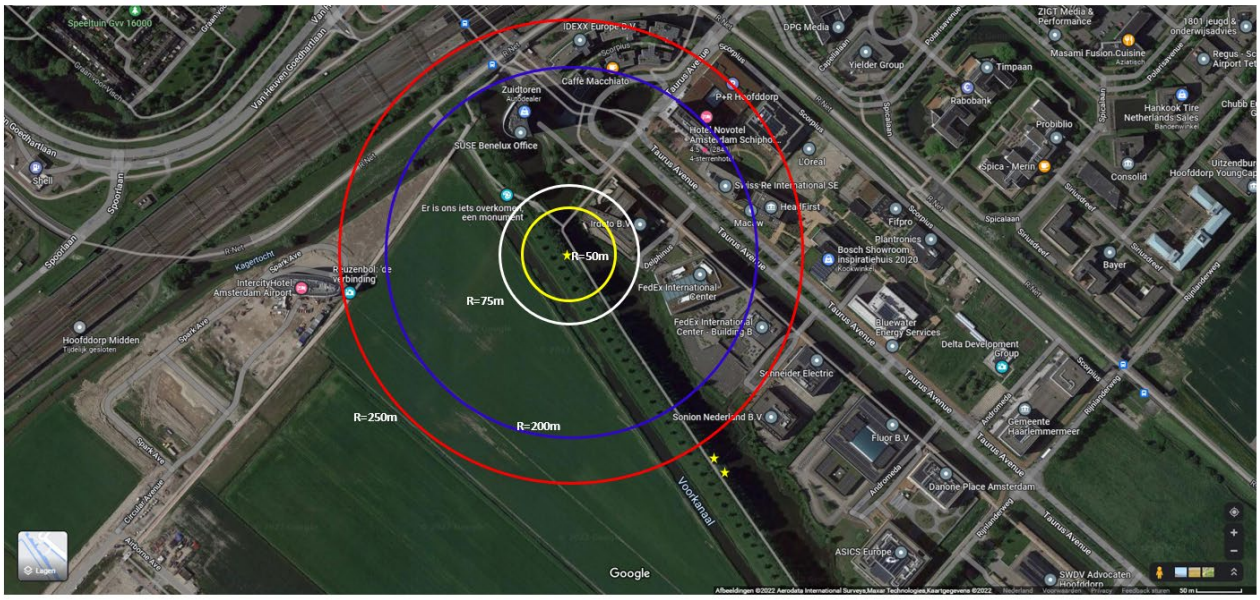
Gezien het voorgaande ontstaat de volgende vraag:
Is de populierenrij het nestbiotoop, een gedeelte daarvan, alleen het stukje nabij de huidige nestboom of enkel de huidige nestboom?

Kraaien (en eksters etc) maken jaarlijks een nieuw nest of het oude nest wordt hersteld. Wat de keuze wordt is geen vast gegeven en is onbekend. Als de twee *(nb. in 2024 nog maar 1)* andere aangetroffen nesten in de populierenrij als nestpogingen van een kraaiachtige worden beschouwd is in feite nagenoeg het grootste deel van de populierenrij in gebruik als nestbiotoop van de kraai waarbinnen nesten gebouwd kunnen worden. Als zodanig zou je worst-case ook kunnen stellen dat dit biotoop overlapt met de boomvalk ter plaatse gezien de noodzakelijke afhankelijkheid van de kraaiennesten op deze plek en het gebrek aan alternatieve opstanden in de omgeving waarin deze nesten aanwezig zijn.

<u>Handvesten</u>
Garniel et al. 2010 geven een vluchtafstand aan van **200m** voor de boomvalk i.r.t. wegverkeer. Krijgsveld et al. (2022) adviseren een bufferzone van **250m** voor de broedlocatie in relatie tot recreatie. In de recente ontheffing voor aanleg van de hoogspanningsverbinding 380kV Diemen-Lelystad (kenmerk: WNB/2020/030.toek(ontw)) heeft de RVO verder het volgende geaccepteerd: *Door de werkzaamheden kan het nest in de boom dusdanig worden verstoord dat deze wordt verlaten. De nestboom met aangrenzende bomen (**50** meter) worden niet gekapt. Door de*

werkzaamheden buiten de kwetsbare broedperiode uit te voeren wordt voorkomen dat eieren of jongen worden verlaten.

Als voorgenoemde afstanden op kaart worden gezet, dan is wel duidelijk dat idealiter meer behouden dient te blijven dan enkele bomen:

Rood = 250m, blauw = 200 m, wit = 75 m, geel = 50m straal rondom het in 2022 vastgestelde boomvalknest.

Echter, overwegende dat:

- Geen sprake is van structureel gebruik door boomvalk maar van een vrij recente nieuwvestiging;
- Nagenoeg geen andere geschikte nesten in de bomen aanwezig zijn / geen sprake is van intensief gebruik kraai (of ekster);
- De wel aanwezige nesten niet in goede conditie lijken waarvan onzeker is of deze het volgend jaar nog geschikt zullen blijken dan wel worden hersteld;
- Genoemde verstoringsafstanden van 200-250 m verwijzen naar verstoring door wegverkeer/recreatie terwijl het hier gaat om het aanpassen van de omgeving van de nestplaats;
- Het nest in 2022 en 2023 zich bevond in een hoog dynamische omgeving met (spoor)wegen, recreatie en bouwactiviteiten allen binnen 200-250 m;

Lijkt het handhaven van een minimale buffer van 50m rond de nestboom acceptabel. Gezien de kwetsbaarheid en de voorgenomen kap in de toekomst (ontheffingplicht indien het nest blijvend verlaten wordt) is het raadzaam om zo snel mogelijk te voorzien in alternatieve nestlocaties binnen 1-2 km van de huidige nestplaats (referentie casus Zuidas) indien het nest ook in 2024 nog in gebruik is.

Bronnen

- https://www.rvo.nl/sites/default/files/2020/11/OB06%20Ontheffing%20Wet%20natuurbescherming.pdf

- Krijgsveld KL, B Klaassen & J van der Winden (2022). Verstoring van vogels door recreatie. Literatuurstudie van verstoringsgevoeligheid en overzicht van maatregelen. Deel 1 hoofdrapport
  & deel 2 soortbesprekingen. Uitgave Vogelbescherming Nederland, Zeist.

- ABRvS 7 februari 2017, ECLI:NL:RVS:2017:288, uitwerkingsplan "Kenniskwartier Noord (tweede uitwerking)", gemeente Amsterdam:
  https://www.raadvanstate.nl/@106537/201609979-2-r6/
  Overwegingen j. 6: *Boomvalken maken gebruik van net verlaten nesten uit hetzelfde jaar. Een nest uit het voorgaande jaar is veelal niet meer in goede staat en voor boomvalken alleen opnieuw te gebruiken indien kraaien dat nest hebben hersteld. Boomvalken keren dan ook in de regel niet ieder jaar naar hetzelfde nest terug.*

- https://www.soppegundelach.nl/publicaties/annotaties/ABRvS_7_februari_2017_ECLI-NL-RVS-2017-288_MenR_2017-57/

- https://envir-advocaten.com/nl/auteur/overige/abrvs_7_februari_2017_ecli-nl-rvs-2017-288_menr_2017-57/https://envir-advocaten.com/nl/auteur/overige/abrvs_7_februari_2017_ecli-nl-rvs-2017-288_menr_2017-57/
-
- Bogliani et al. 1994: *Nest choice. Only crows' nests were used by the hobby. The nests chosen were mainly built by crows during the preceding spring; young crows usually fledge during the second half of May (G.B. pers. obs.), while the hobby started laying relatively late in the season (mean laying date of the first egg = 18 June; Bogliani 1992). In a few instances the previous year's nests were used(..)*

- http://www.irenebuurtarchief.nl/hoedeboomvalkvandezuidasverdweengierzwaluwdecember2017.pdf: *Onder de te kappen bomen bevindt zich de populier waarin de Boomvalk in 2015 een nest had. In 2016 broedde de vogel niet in deze boom, maar in een boom op ongeveer 50 m afstand.*

- Garniel, A., Mierwald, U. & Ojowski, U. (2010): Arbeitshilfe Vögel und Straßenverkehr., Bundesministerium für Verkehr, Bau und Stadtentwicklung (Hrsg.), Bonn, 115 S.